

MEDEDELING

Referentienummer: MLER_040

Datum: 2014-01-16

Gewijzigd: 2017-05-05

Contact: Dienst Lerenden

info.lerenden@katholiekonderwijs.vlaanderen

Dienst Bestuur & organisatie

franky.wauters@katholiekonderwijs.vlaanderen - 02 507 07 99

Aansprakelijkheden binnen onderwijs

Vragen naar aansprakelijkheden worden vandaag de dag veel gesteld. Ook in een schoolcontext rijzen deze vragen. Denk bijvoorbeeld maar aan een leerling die tijdens een schooluitstap een geparkeerde auto bekrast of aan een uit de hand gelopen ruzie op de speelplaats waarbij de ene leerling de andere leerling lichamelijke en materiële schade toebrengt. Kunnen de eigenaar van de auto of de ouders van de gekwetste leerling de door hen opgelopen schade (bv. herstellingskosten, dokterskosten, aankoop van een nieuwe bril of jas, ...) verhalen en zo ja, op wie?

Deze mededeling tracht de lezer op een beknopte wijze wegwijs te maken in het aansprakelijkheidsrecht. Hierin bestaat er een grote tweedeling, met name burgerlijke aansprakelijkheid in ruime zin en de strafrechtelijke aansprakelijkheid.

Binnen de **burgerlijke aansprakelijkheid in ruime zin** onderscheiden zich de contractuele aansprakelijkheid en de burgerlijke aansprakelijkheid in enge zin, ook wel onrechtmatige daad genoemd.

Contractuele aansprakelijkheid speelt zich af tussen contractspartijen en vloeit voort uit de schade die ontstaat door de niet-nakoming of slechte uitvoering van contractuele verbintenissen. De bepalingen van de volgende documenten zijn contractueel van aard:

- het schoolreglement (dat het schoolbestuur en de ouders of de meerderjarige leerling bindt);
- een arbeidsovereenkomst en het arbeidsreglement (die het schoolbestuur als werkgever en de werknemer binden);
- een stageovereenkomst en het stagereglement (die de stagegever, het schoolbestuur en de ouders of de meerderjarige leerling binden);
- een huurovereenkomst, bv. m.b.t. een schoolgebouw (die het schoolbestuur als huurder en de eigenaar als verhuurder bindt);
- ...

Op de contractuele aansprakelijkheid gaan we hier verder niet in. De reden hiervoor is dat er tot nu toe relatief weinig vragen over rijzen en dat de overeenkomsten die een school afsluit van uiteenlopende aard (kunnen) zijn. Vaak zal uit de overeenkomst zelf af te leiden zijn welk gevolg er aan een contractuele wanprestatie kan worden gegeven (bv. verbreking van de overeenkomst, betaling van een schadevergoeding).

Burgerlijke aansprakelijkheid in enge zin of onrechtmatige daad ontstaat wanneer de fout die de schade veroorzaakt zijn oorsprong niet in een contract vindt. Het gaat dus om een buitencontractuele aansprakelijkheid.

Strafrechtelijke aansprakelijkheid valt open wanneer iemand een inbreuk pleegt op de strafwet¹ (bv. het plegen van een diefstal, het omzeilen van collectieve beschermingsmiddelen).

Het eerste luik van deze mededeling, dat de burgerlijke aansprakelijkheid (in enge zin) betreft, maakt een onderscheid tussen:

- de aansprakelijkheid voor het eigen gedrag (art. 1382 en 1383 BW);
- de kwalitatieve aansprakelijkheid: de aansprakelijkheid voor de daden van personen, voor zaken of producten, voor dieren of voor gebouwen waarvoor men moet instaan (art. 1384 - 1386 BW en de wet van 25 februari 1991 betreffende de aansprakelijkheid voor producten met gebreken);
- de aansprakelijkheid van de bestuurders (vzw-wet).

Het tweede luik, dat de strafrechtelijke aansprakelijkheid betreft, wordt beperkt tot de aansprakelijkheid die het gevolg is van de niet-naleving door de school van de welzijnsreglementering, zijnde de welzijnswet², de codex over het welzijn op het werk en het algemeen reglement voor de arbeidsbescherming (ARAB).

Deze mededeling tracht met onderwijsgerelateerde voorbeelden het regelgevend kader te verduidelijken. Sommige voorbeelden zijn geplukt uit rechterlijke uitspraken die betrekking hebben op het vrij gesubsidieerd onderwijs. Deze voorbeelden dienen louter ter illustratie en zijn voor dat doel dan ook sterk vereenvoudigd. Het is onmogelijk om via de voorbeelden het volledige aansprakelijkheidskader te vatten. Elk voorbeeld is dus beperkt en dient ter ondersteuning van de tekst.

De mededeling geeft onder meer puntsgewijs uitleg bij een aantal artikelen van het Burgerlijk wetboek. Er bestaat echter een samenspel tussen deze artikelen. Een schadelijder zal - met het oog op een zo goed mogelijke vergoeding van zijn schade - doorgaans niet alleen de veroorzaker van de schade (bv. de leerling) aanspreken maar ook al diegenen die voor hem/haar kwalitatief aansprakelijk zijn (bv. de ouders, de onderwijzer, de vzw-schoolbestuur).

Tot slot is het belangrijk te weten dat de mededeling het aansprakelijkheidskader op een zo bevatelijk mogelijke wijze wil uiteenzetten met als doel de lezer hierin inzicht te laten verwerven en te komen tot een bewustwordingsproces. Hierbij is het niet de bedoeling om te pleiten voor een organisatie van onderwijs die uit een schrikreactie niets meer durft te ondernemen.

¹ De 'strafwet' wordt hier in ruime zin bedoeld, dus niet enkel het Strafwetboek maar ook alle andere bepalingen die strafrechtelijk sanctioneerbaar zijn.

² Wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk.

1	Aansprakelijkheid voor eigen gedrag.....	5
1.1	Algemeen.....	5
1.2	Objectief element: onrechtmatig handelen.....	5
1.2.1	Algemene zorgvuldigheidsnorm	6
1.2.2	Schending van een wettelijk gebod/verbod.....	7
1.3	Subjectief element: schuldbekwaamheid	7
2	Kwalitatieve aansprakelijkheid.....	8
2.1	Aansprakelijkheid van de onderwijzer	8
2.1.1	Hoedanigheid van onderwijzer	8
2.1.2	Fout of minstens objectief onrechtmatige daad.....	9
2.1.3	Schade aan derden.....	9
2.1.4	Tijdens het toezicht	9
2.1.5	Tegenbewijs	10
2.1.6	Inperking van de aansprakelijkheid.....	10
2.2	Aansprakelijkheid van het schoolbestuur als aansteller	11
2.2.1	Hoedanigheid van aansteller	12
2.2.2	Fout van de aangestelde die schade aan derde veroorzaakt	12
2.2.3	In de bediening	13
2.2.4	Inperking van de persoonlijke aansprakelijkheid van de werknemer	13
2.3	Aansprakelijkheid van de ouders	14
2.3.1	Hoedanigheid van ouder	15
2.3.2	Minderjarig kind	15
2.3.3	Objectief onrechtmatige daad	15
2.3.4	Schade aan een derde	15
2.3.5	Tegenbewijs	16
2.4	Aansprakelijkheid van en voor vrijwilligers	17
2.5	Aansprakelijkheid voor zaken	17
2.6	Productaansprakelijkheid	19
2.6.1	Aansprakelijkheid van het schoolbestuur als producent.....	19
2.6.2	Wat is een gebrekkig product?	20
2.6.3	Beperken of uitsluiten van de aansprakelijkheid	20
2.7	Aansprakelijkheid voor dieren.....	20
2.8	Aansprakelijkheid voor gebouwen	21
3	Burgerlijke aansprakelijkheid van de leden van de raad van bestuur	21
4	Wat is strafrechtelijke aansprakelijkheid?	23
4.1	Onderscheid tussen burgerlijke en strafrechtelijke aansprakelijkheid.....	23
4.2	Voorbeelden van strafrechtelijke aansprakelijkheid.....	23
5	Strafrechtelijke aansprakelijkheid met betrekking tot het welzijnsbeleid.....	24
5.1	Inbreuken op het welzijnsbeleid.....	24
5.2	Wie kan strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden voor inbreuken op het welzijnsbeleid?	24
5.2.1	Het schoolbestuur	24
5.2.2	De leden van de hiërarchische lijn	24
5.2.3	Praktijkleraren (PV, KV, BGV).....	25
5.2.4	Andere werknemers van het schoolbestuur	27

5.2.5	De preventieadviseur	27
5.2.6	De stagementor en de stagebegeleider	27
5.2.7	Overzicht	28
5.3	Mogelijke sancties voor inbreuken op het welzijnsbeleid	28
6	Strafrechtelijke aansprakelijkheid van de bestuurders en van de leden van de hiërarchische lijn	29
7	Onderscheid tussen burgerlijke en strafrechtelijke aansprakelijkheid.....	32

Deel I - Burgerlijke aansprakelijkheid

1 Aansprakelijkheid voor eigen gedrag

Algemeen

De aansprakelijkheid voor eigen gedrag vindt zijn grondslag in de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk wetboek (BW).

Art. 1382 BW bepaalt dat elke daad van de mens, waardoor aan een ander schade wordt veroorzaakt, diegene door wiens schuld de schade is ontstaan, verplicht om deze schade te vergoeden.

Art. 1383 BW voegt hieraan toe dat ieder aansprakelijk is niet alleen voor de schade welke hij door zijn daad, maar ook voor die welke hij door zijn nalatigheid of door zijn onvoorzichtigheid heeft veroorzaakt.

Beide artikelen moeten samen gelezen worden. De fout die de schade veroorzaakt, kan een bewust handelen zijn, dan wel een nalatigheid of onvoorzichtigheid. Kortom, het gaat om een onrechtmatig gedrag.

Het is belangrijk te weten dat men enkel aansprakelijk kan worden gesteld, indien cumulatief aan de volgende drie voorwaarden zijn voldaan:

- er is een fout;
- er is schade;
- er is een causaal verband tussen de fout en de schade; dit wil zeggen dat de schade door de fout moet zijn veroorzaakt. Zonder de fout zou de schade niet of niet op dezelfde manier zijn ontstaan.

Voorbeeld

Een aantal leerlingen houden op de speelplaats een hevig sneeuwballengevecht. Een sneeuwbal komt hard aan in het gezicht van een leerling, die hierdoor naar de oogarts moet. De aansprakelijkheid van de leerling die de sneeuwbal heeft gegooid, het toezichthoudend personeelslid en het schoolbestuur kunnen hier aan de orde zijn.

Voorbeeld

Een leerling verlaat tijdens de schooltijd de school en gaat op een nabijgelegen bouwwerf met een jerrycan voetballen. De jerrycan ontploft in het gezicht van de leerling en hij loopt ernstige brandwonden op. Het schoolbestuur kan hiervoor aansprakelijk worden gesteld. Immers, indien de leerling niet aan het toezicht van de school had kunnen ontsnappen, had de schade zich niet voorgedaan.

In het kader van een schadegeval is het vooral van belang voor scholen te weten wie wanneer een fout heeft begaan.

Opdat er sprake zou zijn van een fout, moeten er twee elementen aanwezig zijn, namelijk een onrechtmatig handelen (objectief element) enerzijds en schuldbekwaamheid (subjectief element) anderzijds.

Objectief element: onrechtmatig handelen

Onrechtmatig handelen omvat de schending van de algemene zorgvuldigheidsnorm (inspanningsverplichting) of van een bepaald gebod of verbod (resultaatsverplichting).

Een zware fout is niet vereist: elke schending, hoe licht ook, kan tot aansprakelijkheid aanleiding geven.

1.1.1 Algemene zorgvuldigheidsnorm

Een schending van de algemene zorgvuldigheidsnorm bestaat erin dat de schadeverwekker zich niet als een goed huisvader of ‘bonus pater familias’ heeft gedragen.

Het gedrag van de schadeverwekker wordt aldus getoetst aan het gedrag van een normaal zorgvuldig en vooruitziend persoon. De ‘bonus pater familias’ wordt aldus als maatstaf gebruikt. Hierbij wordt de vraag gesteld of een normaal zorgvuldig en vooruitziend persoon, geplaatst in dezelfde feitelijke omstandigheden, de nadelige gevolgen van zijn handelen of nalaten zou kunnen hebben voorzien en de gepaste voorzorgsmaatregelen zou kunnen hebben nemen om de schade te voorkomen.

Voorbeeld

Een leraar die, ondanks het rookverbod op school, rookt terwijl hij daarenboven werkt met een ontvlambaar product, is geen goed huisvader.

Voorbeeld

Een school die scherven van een gebroken glasraam die op de speelplaats liggen, niet onmiddellijk laat opruimen, treedt niet op als goed huisvader.

Voorbeeld

Een directeur die slechts één leraar aanstelt om een groep van 120 leerlingen van de tweede graad te voet te begeleiden op weg naar het nabijgelegen cultureel centrum, handelt niet als een goed huisvader.

Het ‘bonus pater familias’- principe wordt op redelijke wijze ingevuld. *“Zo wordt opgemerkt dat de goede huisvader Batman niet is. De normaal zorgvuldige persoon beschikt niet over de moed van Achilles, de wijsheid van Odysseus of de kracht van Hercules.”*³

De schadeverwekker zal worden vergeleken met een goed huisvader die in dezelfde feitelijke omstandigheden is geplaatst. Het gedrag van een leraar bv. zal vergeleken worden met dat van een normaal zorgvuldig en vooruitziend leraar. Hierbij zal er rekening worden gehouden met de externe omstandigheden zoals plaats en tijdstip van het schadeverwekkende feit. Met interne kenmerken van de schadeverwekker zoals leeftijd, intelligentie, geslacht, karakter ... wordt in principe geen rekening gehouden, maar uit rechtspraak blijkt dat de leeftijd van de leerling toch steeds vaker in rekening wordt gebracht. Zo kan de leeftijd van een leerling meegenomen worden bij de inschatting van een gevaarsituatie. Een leerling van 16 jaar zou bij een fietstocht die in klasverband plaatsvindt, beter moeten kunnen inschatten wat de gevaarlijke kruispunten zijn dan een leerling van bv. negen jaar.

De schending van de algemene zorgvuldigheidsnorm levert pas een fout op, wanneer de schade voorzienbaar was. Er moet worden nagegaan of een normaal vooruitziend en zorgvuldig persoon, geplaatst in dezelfde omstandigheden als de schadeverwekker, de schade zou hebben voorzien en de noodzakelijke maatregelen zou hebben genomen om de schade te voorkomen. Het gaat om een

³ T. Vansweevelt en B. Weyts, Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht, Antwerpen, Intersentia, 2009, 127, nr. 176.

redelijke voorzienbaarheid. Het is voldoende dat de schadeverwekker het ontstaan van enige schade had kunnen voorzien. Het feit dat de uiteindelijke schade groter is dan degene die de schadeverwekker had kunnen voorzien, ontnemt het foutief karakter niet.

1.1.2 *Schending van een wettelijk gebod/verbod*

De loutere overtreding van een norm die een bepaald gedrag verbiedt of oplegt, is een fout. Ieder normaal vooruitziend en zorgvuldig persoon wordt verondersteld alle wetsbepalingen na te leven.

Voorbeeld

Een school heeft bovenaan de trap een balustrade staan, die te laag is volgens de wettelijke minimumnorm. Een leerling valt over de balustrade en breekt een been.

De schadeverwekker kan wel nog aan aansprakelijkheid ontsnappen wanneer hij kan aantonen dat de schending niet wetens en willens gebeurde (zie punt 1.3, Schuldbekwaamheid). Dit betekent dat hij zal moeten aantonen dat zijn gedrag het gevolg is van omstandigheden buiten zijn wil, zodat hij het gedrag niet kon vermijden en het hem niet kan worden toegerekend.

Voorbeeld

Een leraar die een zieke leerling naar huis voert, wijkt uit naar het tegenovergestelde rijvak voor een kind dat uit het niets zijn rijstrook komt opgerend. Hij botst daardoor frontaal op een tegenligger. Hoewel de bestuurder in deze omstandigheden de verkeersregels heeft overtreden, kan aangenomen worden dat hij hiertoe door de omstandigheden gedwongen werd.

Handelen in overeenstemming met de wet in de ruime zin van het woord en de toepasselijke normen betekent daarentegen niet automatisch dat men geen fout kan begaan. Ook bij het naleven van alle wettelijke bepalingen zal een overtreding van de algemene zorgvuldigheidsnorm tot aansprakelijkheid kunnen leiden.

Subjectief element: schuldbekwaamheid

Schuldbekwaamheid betekent dat een schadeverwekker op het moment van de feiten bekwaam was om zijn handelen te beheersen en zich tevens rekenschap kon geven van de gevolgen van zijn daden.

De schuldbekwaamheid wordt altijd eerst nagegaan. Indien de schadeverwekker schuldonbekwaam is, zijn de feiten hem sowieso niet toerekenbaar. Indien hij wel schuldbekwaam is, wordt vervolgens bekeken of het onrechtmatig handelen hem toerekenbaar is.

Hij kan immers slechts aansprakelijk worden gesteld ingeval hij uit vrije en bewuste wil onrechtmatig heeft gehandeld. Er kunnen omstandigheden zijn die de vrije en bewuste wil van de schadeverwekker uitsluiten (bv. handelen onder dwang).

De vereiste van schuldbekwaamheid levert onder meer problemen op bij jonge kinderen en leerlingen met een mentale beperking of een ernstige psychische problematiek.

Voorbeeld

Een leerling met het syndroom van Down die verstandelijk de leeftijd heeft van een zesjarige kan schuldonbekwaam worden bevonden.

Een kind moet in staat zijn de gevolgen van zijn daden in te schatten. Dit kan worden beoordeeld aan de hand van verscheidene criteria zoals leeftijd, milieu waarin het kind opgroeit, de aard van

de schadeverwekkende handeling ... Men gaat er vaak van uit dat een kind schuldbekwaam is vanaf de leeftijd van 7 jaar. Vanaf die leeftijd kan een kind dus persoonlijk aansprakelijk worden gesteld.⁴

2 Kwalitatieve aansprakelijkheid

Het is niet zo dat men enkel aansprakelijk kan worden gesteld voor de schade die men zelf veroorzaakt. Sommige personen kunnen door het feit dat ze een bepaalde hoedanigheid (kwaliteit) bezitten (bv. als onderwijzer, als werkgever, als ouder, als bewaarder van een zaak of een dier) aansprakelijk worden gesteld. Ze worden door de wetgever vermoed aansprakelijk te zijn, ook al hebben ze zelf geen enkele fout begaan. In sommige gevallen is dit vermoeden weerlegbaar.

Op de volgende aansprakelijkheden, die voor scholen als het meest relevant kunnen worden beschouwd, gaat deze mededeling uitvoerig in:

- de aansprakelijkheid van de onderwijzer;
- de aansprakelijkheid van het schoolbestuur als aansteller van zijn personeelsleden;
- de aansprakelijkheid van de ouders.

De andere kwalitatieve aansprakelijkheden zijn eerder beknopt gehouden.

Aansprakelijkheid van de onderwijzer

Op grond van art. 1384, lid 4 BW worden de onderwijzers vermoed aansprakelijk te zijn voor de schade door hun leerlingen veroorzaakt gedurende de tijd dat deze onder hun toezicht staan. Toch betekent dit niet noodzakelijk dat zij uiteindelijk de aansprakelijkheid zullen dragen (zie punten 2.1.6 en 2.2).

Opdat een personeelslid van een school als onderwijzer aansprakelijk kan worden gesteld, moeten al de volgende elementen worden aangetoond:

- op het ogenblik van de feiten trad het personeelslid op in de hoedanigheid van onderwijzer;
- de leerling beging een fout of minstens een objectief onrechtmatige daad;
- de leerling heeft hierdoor schade toegebracht aan een derde;
- de leerling stond onder het toezicht van dat personeelslid.

Als het slachtoffer deze voorwaarden kan bewijzen, wordt de onderwijzer vermoed aansprakelijk te zijn. Hier gaat het, net zoals bij de ouders (zie punt 2.3), om een **weerlegbaar vermoeden**.

De onderwijzeraansprakelijkheid geldt zowel voor minderjarige als voor meerderjarige leerlingen, dit in tegenstelling tot de aansprakelijkheid van de ouders die enkel geldt ten aanzien van hun minderjarige kinderen.

2.1.1 Hoedanigheid van onderwijzer

De onderwijzer is iemand die onderwijs verstrekt én daarbij toezicht uitoefent op de leerlingen.

⁴ De schadelijder zal in dat geval echter meestal de ouders of de toezichthoudende leraar aansprakelijk zal stellen, omdat een kind van die leeftijd doorgaans niet over de nodige financiële middelen zal beschikken om de schade zelf te vergoeden (zie ook punten 2.1 en 2.3).

Het begrip ‘onderwijs verstrekken’ wordt zeer ruim opgevat en beslaat elke vorm van onderricht ongeacht de aard ervan. Niet enkel de ‘klassieke’ leraar maar ook een sportmonitor, een universiteitsprofessor, een scouts-leider, een opvoeder belast met een educatief project, een stagementor wordt als een onderwijzer beschouwd. De invulling van het begrip ‘onderwijzer’ vraagt een beoordeling in concreto waarbij er moet worden nagegaan of de betrokkene daadwerkelijk onderwijs verstrekt. Een begeleider in een schoolbus bv. kan niet als een onderwijzer worden beschouwd daar hij geen enkele vorm van onderricht geeft.⁵

Het begrip ‘onderwijzer’ is binnen de aansprakelijkheidsregelgeving dus een overkoepelend begrip, dat los moet worden gezien van de benamingen die in de wetgeving zijn opgenomen voor de verschillende ambten in het onderwijs (leraar, opvoeder, administratief medewerker, ...). Het blijft wel beperkt tot de natuurlijke persoon die daadwerkelijk onderwijs verstrekt. Het kan niet worden uitgebreid tot de instantie die het onderwijs inricht (school/schoolbestuur).

2.1.2 Fout of minstens objectief onrechtmatige daad

Het slachtoffer zal moeten aantonen dat de leerling foutief heeft gehandeld. Een objectief onrechtmatige daad is hierbij voldoende (zie ook punt 2.1.3). De schuldbekwaamheid is hier dus niet van belang. Dit betekent dat een leraar ook voor een leerling met een mentale beperking of een ernstige psychische problematiek aansprakelijk kan worden gesteld.

2.1.3 Schade aan derden

De onderwijzer is enkel aansprakelijk wanneer een derde schade lijdt (bv. een medeleerling). Art. 1384, lid 4 BW kan niet worden toegepast indien de leerling die de fout begaat of de onderwijzer zelf schade lijdt.

Zo zal een leerling die tijdens de speeltijd uit een boom valt en zichzelf verwondt, het toezichthoudend personeelslid niet aansprakelijk kunnen stellen op grond van het aansprakelijkheidsvermoeden van de onderwijzer. Hij kan wel zich wel op de artikelen 1382 en 1383 BW beroepen om op grond hiervan een persoonlijke aansprakelijkheid van de onderwijzer proberen aan te tonen (zie punt 1).

Een onderwijzer die zelf schade lijdt ten gevolge van het gedrag van een leerling die onder zijn toezicht staat, kan hetzij die leerling persoonlijk aanspreken op grond van de artikelen 1382 en 1383 BW, hetzij zijn ouders op grond van het aansprakelijkheidsvermoeden van de ouders (zie punt 2.3). Eventueel kan ook het schoolbestuur (mede) aansprakelijk gesteld worden op voorwaarde dat de leraar een fout kan bewijzen in hoofde van het schoolbestuur die de schade (mede) heeft veroorzaakt.

2.1.4 Tijdens het toezicht

Een onderwijzer kan enkel aansprakelijk gesteld worden voor de schade die veroorzaakt werd door zijn leerlingen gedurende de tijd dat ze onder zijn toezicht stonden (of hadden moeten staan). Er zal geval per geval beoordeeld worden of de aangesproken leraar een toezichtverplichting had op het moment van de feiten.

⁵ Hij kan daarentegen wel aansprakelijk worden gesteld op basis van art. 1382-1383 BW (zie het punt 1).

Het toezicht beperkt zich niet tot de les maar strekt zich evenzeer uit tot periodes buiten het leslokaal (bv. in de gang of op de speelplaats) of buiten de school (bv. tijdens een schooluitstap op weg naar de sporthal of het zwembad).

Voorbeeld

Een praktijkleraar die gelijktijdig toezicht houdt op een groep leerlingen die verspreid over twee naast elkaar gelegen lokalen aan het werk zijn, kan moeilijk op een afdoende wijze toezicht uitoefenen over al zijn leerlingen. Het schadegeval dat zich voordoet in het ene lokaal, op het ogenblik dat de leraar in het andere lokaal is, kan dan ook te wijten zijn aan zijn gebrekkige organisatie van het toezicht.

Voorbeeld

Indien de directeur van een school beslist dat voor een bepaalde activiteit er geen toezicht nodig is - denk maar aan leerlingen die zelfstandig een verplaatsing met de fiets maken - is er echter van een onderwijzersaansprakelijkheid geen sprake. De genomen beslissing van de directeur kan wel een fout uitmaken in de zin van art. 1382-1383 BW. Deze fout brengt uiteindelijk de aansprakelijkheid van het schoolbestuur in het gedrang (zie punt 2.2).

2.1.5 Tegenbewijs

Zoals reeds aangegeven, is het aansprakelijkheidsvermoeden van de onderwijzer weerlegbaar. Zijn aansprakelijkheid vervalt wanneer hij bewijst dat hij ondanks voldoende toezicht te hebben uitgeoefend de schadeverwekkende daad niet heeft kunnen beletten. Dit kan door aan te tonen dat hij als een normaal zorgvuldig en vooruitziend onderwijzer heeft gehandeld en op een adequate wijze toezicht heeft gehouden.

Bij de beoordeling van de toezichtsverplichting zal er gekeken worden naar de feitelijke omstandigheden. Zo zijn de leeftijd en de maturiteit van de leerlingen, de grootte van de groep waarop toezicht wordt uitgeoefend, de aard en de plaats waar de schoolactiviteiten plaatsvinden en de aard van het schadeverwekkende gedrag factoren die mee in rekening worden gebracht. Hoe ouder en verantwoordelijker de leerling is, hoe minder toezicht er verwacht kan worden. Voor gevaarlijke activiteiten (bv. een practicum tijdens de les chemie) wordt er meer toezicht vereist. Ook voor leerlingen met fysieke of mentale beperkingen wordt er meer toezicht vereist.

Een bepalende factor is de al dan niet voorzienbaarheid van het gedrag van de leerling. De onderwijzer kan het aansprakelijkheidsvermoeden weerleggen indien hij kan aantonen dat het schadeverwekkende gedrag zo onvoorzienbaar en plots was dat hij - zelfs bij een zeer doorgedreven toezicht - onmogelijk het gedrag heeft kunnen voorkomen.

2.1.6 Inperking van de aansprakelijkheid

De aansprakelijkheid van de onderwijzer wordt in aanzienlijke mate ingeperkt door het decreet rechtspositie (DRP)⁶, en dit ongeacht de wijze waarop hij wordt aangesproken.⁷

⁶ [Decreet van 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van sommige personeelsleden in het gesubsidieerd onderwijs en de gesubsidieerde centra voor leerlingenbegeleiding \(DRP\)](#), art. 17bis/1

⁷ De onderwijzer kan persoonlijk worden aangesproken (aansprakelijkheid voor eigen gedrag: art. 1382 en 1383 BW) of in zijn hoedanigheid als onderwijzer (art. 1384, lid 4 BW).

Ingeval een (gesubsidieerd) personeelslid bij de uitvoering van zijn ambt de werkgever of derden schade berokkent, hij enkel aansprakelijk is voor zijn bedrog⁸ en zijn zware fout. Voor een lichte fout is hij enkel aansprakelijk als die bij hem eerder gewoonlijk dan toevallig voorkomt.

Indien een onderwijzer kan aantonen dat hij geen zware fout, opzettelijke fout (bedrog) of een herhaaldelijk lichte fout heeft begaan, vervalt zijn aansprakelijkheid, zelfs wanneer vaststaat dat hij met een beter toezicht het schadeverwekkende gedrag van de leerling had kunnen beletten of hij met meer voorzichtigheid de schade die hij zelf heeft berokkend, had kunnen voorkomen.

Een niet-gesubsidieerd personeelslid geniet van eenzelfde inperking van de aansprakelijkheid en dit op basis van arbeidsovereenkomstenwet⁹, die eveneens bepaalt dat ingeval de werknemer bij de uitvoering van zijn overeenkomst de werkgever of derden schade berokkent, hij enkel aansprakelijk is voor zijn bedrog en zijn zware fout. Voor een lichte fout is hij enkel aansprakelijk als die bij hem eerder gewoonlijk dan toevallig voorkomt.

Beide rechtsgronden hebben tot gevolg dat een onderwijzer, ongeacht of hij een gesubsidieerd dan wel een niet-gesubsidieerd personeelslid is, niet zo gemakkelijk aansprakelijk zal kunnen worden gesteld en de aansprakelijkheid finaal bij het schoolbestuur zal rusten (zie punt 2.2).

Aansprakelijkheid van het schoolbestuur als aansteller

Een schoolbestuur kan niet alleen aansprakelijk worden gesteld voor de fouten die het zelf maakt (bv. organisatorische fouten, een onregelmatige definitieve uitsluiting, een foutieve inschrijving van een leerling ...) maar is op grond van artikel 1384, lid 3 als aansteller ook aansprakelijk tot vergoeding van de schade die veroorzaakt wordt door zijn aangestelden.

Ook bij deze vorm van aansprakelijkheid moeten cumulatief een aantal voorwaarden vervuld zijn:

- de aangesprokene (i.c. het schoolbestuur) bezit de hoedanigheid van aansteller;
- de aangestelde begaat een fout die schade aan een derde veroorzaakt;
- het schadeverwekkende feit gebeurt in de bediening van de aangestelde, d.w.z. tijdens en door de uitvoering van zijn opdracht.

Als deze voorwaarden vervuld zijn, wordt het schoolbestuur vermoed aansprakelijk te zijn. Het gaat hier, in tegenstelling tot het aansprakelijkheidvermoeden van de ouders en de onderwijzer, om een onweerlegbaar vermoeden. Het schoolbestuur kan dus niet aantonen dat het niet aansprakelijk is. Dit betekent dat de aansprakelijkheid finaal bij het schoolbestuur blijft rusten.

Voorbeeld

Enkele leraren krijgen de toestemming krijgen om op een zaterdagavond met een klasgroep naar een voetbalmatch te gaan kijken. De gemoederen van een leerling raken verhit en hij gaat op de vuist met een andere supporter. Hij takelt de andere supporter zo hevig toe dat deze door de hulpdiensten hem naar het ziekenhuis moeten brengen. De aansprakelijkheid van het schoolbestuur komt hier op de proppen.

⁸ Doorgaans wordt een opzettelijke fout met bedrog gelijkgeschakeld.

⁹ [Wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, art. 18](#)

2.1.7 Hoedanigheid van aansteller

Men is aansteller van zodra er een band van ondergeschiktheid bestaat tussen de aansteller en de aangestelde. Die band van ondergeschiktheid blijkt uit de juridische of feitelijke mogelijkheid van de aansteller om leiding, gezag en toezicht uit te oefenen op de aangestelde: bevelen geven, opdrachten opleggen, richtlijnen geven over de manier waarop die opdrachten moeten worden uitgevoerd, controle uitoefenen op die opdrachten

Aangezien een arbeidsrelatie doorgaans een band van ondergeschiktheid impliceert, moet een schoolbestuur aanzien worden als aansteller en zijn personeelsleden (zowel de gesubsidieerde als de niet-gesubsidieerde personeelsleden) als aangestelden. Een personeelslid dat schade veroorzaakt aan een derde, kan de aansprakelijkheid van het schoolbestuur dus in het gedrang brengen. Dit geldt voor alle personeelsleden:

- directeur, adjunct-directeur, coördinator dbso, ...
- TAC, TA, internaatsbeheerder, ...
- leraren, ondersteunend personeel, ...
- ict-coördinator, boekhouder, preventieadviseur, ...
- klusjesman, poetsvrouw, ...

Ook personen die geen personeelslid van het schoolbestuur zijn, kunnen op basis van een band van ondergeschiktheid aangestelde zijn. Denk maar aan vrijwilligers die zich voor de school/schoolbestuur inzetten of aan stagiairs, waarvoor de school/schoolbestuur als stagegever optreedt (bv. in het kader van de lerarenopleiding).

Het ondergeschiktheids criterium moet zeer ruim geïnterpreteerd worden. We lichten hieronder drie aspecten ervan toe.

- De mogelijkheid om gezag en toezicht uit te oefenen volstaat om als aansteller beschouwd te worden. Het is dus niet vereist dat het schoolbestuur op het moment van de feiten, voordien of nadien effectief het gezag en het toezicht uitoefende op het personeelslid. De rechtspraak aanvaardt zelfs dat wie de indruk wekt gezag en toezicht te kunnen uitoefenen, als schijn-aansteller aansprakelijk gesteld kan worden op grond van artikel 1384, lid 3 BW.
- Men kan maar als aansteller beschouwd worden wanneer men in eigen naam en voor eigen rekening het gezag en het toezicht uitoefent. Een werknemer kan dus nooit een aansteller zijn. Zo bijvoorbeeld kan een directeur gezag en toezicht uitoefenen op de leraren. De directeur oefent dat gezag niet uit voor zichzelf, maar in naam van het schoolbestuur. Daarom zal een directeur nooit aansprakelijk gesteld kunnen worden op grond van artikel 1384, lid 3 BW. Alleen het schoolbestuur kan op die grond aangesproken worden.
- De band van ondergeschiktheid moet beoordeeld worden op het moment waarop het schadeverwekkende feit zich voordoet, ook wanneer de schade pas later ontstaat, nadat de band van ondergeschiktheid is opgehouden te bestaan.

2.1.8 Fout van de aangestelde die schade aan derde veroorzaakt

Elke fout van de aangestelde, hoe licht ook, geeft aanleiding tot de aanstellersaansprakelijkheid.

Net zoals bij de andere aansprakelijkheden voor andermans daad, volstaat voor de schadelijder het bewijs van een objectief onrechtmatige daad (zie ook punt 2.1.2) om het schoolbestuur als aanstel-

ler aansprakelijk te stellen. Zelfs indien de aangestelde schuldonbekwaam of ontoerekeningsvatbaar zou zijn, kan het schoolbestuur dus aansprakelijk worden gesteld.

Ook als de aangestelde kan aantonen dat de fout die hij begaan heeft geen zware fout, opzettelijke fout (bedrog) of gewoonlijk weerkerende lichte fout is, kan het schoolbestuur als aansteller aansprakelijk worden gesteld. Zo lang er een fout (hoe klein ook) blijft bestaan in hoofde van de aangestelde, kan het schoolbestuur als aansteller hiervoor immers aansprakelijk worden gesteld (zie punt 2.2.4).

Het schoolbestuur zal echter van zijn aanstellersaansprakelijkheid bevrijd zijn indien de onderwijzer/aangestelde geen persoonlijke fout kan worden aangewreven (zie punt 1) en hij het vermoeden van onderwijzersaansprakelijkheid kan weerleggen (zie punt 2.1.5).

De aanstellersaansprakelijkheid kan enkel ingeroepen worden door derden, dit wil zeggen elke andere persoon dan de aansteller en aangestelde.

2.1.9 In de bediening

Een schoolbestuur zal enkel aansprakelijk gesteld kunnen worden wanneer de schade is veroorzaakt ‘in de bediening’ van de aangestelde. Dit is het geval wanneer de onrechtmatige daad tijdens de bediening werd gepleegd én een rechtstreeks of minstens een onrechtstreeks en occasioneel verband heeft met de bediening.

‘Tijdens de bediening’ betekent tijdens de uitoefening van zijn functie als aangestelde. Dit is doorgaans tijdens de diensturen. Maar ook de opdrachten die de aangestelde buiten zijn diensturen of buiten de normale arbeidsplaats in opdracht van zijn schoolbestuur uitvoert (bv. vakvergaderingen, opendeurdag, nascholing, ...), zijn ‘tijdens de bediening’. De verplaatsingen van en naar het werk maken er geen deel van uit.

Opdat het schoolbestuur aansprakelijk zou zijn, moet er een rechtstreeks of minstens een onrechtstreeks verband bestaan tussen de onrechtmatige daad en de bediening. Een rechtstreeks verband is er wanneer de aangestelde zijn opdracht slecht uitvoert.

Indien de aangestelde zijn functie misbruikt, bv. om persoonlijke doeleinden na te streven, is er een onrechtstreeks verband aanwezig. Een school heeft bijvoorbeeld een computerklas, waarvan de computers door het schoolbestuur gehuurd worden. Het schoolbestuur is dus geen eigenaar van de computers. Indien een leraar één van deze computers ontfremdt en doorverkoopt, leidt ook dit tot de aanstellersaansprakelijkheid. De eigenaar van de computers (= een derde, zie punt 2.2.2) heeft immers door toedoen van de diefstal schade geleden. Aangezien diefstal een opzettelijke fout uitmaakt, kan het schoolbestuur als aansteller wel zijn aangestelde aanspreken (zie punt 2.2.4).

Slechts in uitzonderlijke gevallen zal het schoolbestuur niet aansprakelijk worden gesteld.

2.1.10 Inperking van de persoonlijke aansprakelijkheid van de werknemer

Werknemers zijn een specifieke categorie van aangestelden, waarvoor een beperking van de persoonlijke aansprakelijkheid geldt.

Werknemers zijn enkel aansprakelijk wanneer zij een zware fout, een opzettelijke fout (bedrog) of een gewoonlijk voorkomende lichte fout hebben begaan. Zowel gesubsidieerde als niet-gesubsidieerde personeelsleden binnen het onderwijs genieten van deze regeling (zie punt 2.1.6).

Ook voor vrijwilligers (hoewel zij geen werknemer zijn) is eenzelfde regeling uitgewerkt via de vrijwilligerswet (zie punt 2.4).

Voor leerlingen-stagiairs is sinds 1 september 2015 door de invoering van het artikel 123/20 in de Codex Secundair Onderwijs¹⁰ een decretale basis gecreëerd om hun aansprakelijkheid in te perken, naar analogie met een ‘gewone’ werknemer. In de modellen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen wordt ook naar deze inperking van aansprakelijkheid verwezen.¹¹

De inperking van aansprakelijkheid van werknemers geldt niet alleen t.a.v. een derde maar ook t.a.v. de werkgever. Een werkgever die door toedoen van zijn werknemer schade lijdt, draagt die schade zelf tenzij ze veroorzaakt is door een zware fout, een opzettelijke fout (bedrog) of een gewoonlijk voorkomende lichte fout van de werknemer. Enkel in deze drie gevallen kan de werkgever een verhaalrecht (regres) uitoefenen tegen zijn werknemer.

Het schoolbestuur moet een verzekering burgerlijke aansprakelijkheid en rechtsbijstand afsluiten, die de personeelsleden dekt als hun burgerlijke aansprakelijkheid in het gedrang komt of als zij gevat worden door een juridische procedure.¹² Indien het schoolbestuur hiervoor geen verzekering afsluit, zal het zelf voor de kosten die hiermee gepaard gaan (bv. schadevergoeding, honorarium advocaat, ...) instaan.

Aansprakelijkheid van de ouders

Het aansprakelijkheidsvermoeden van de ouders is terug te vinden in art. 1384, lid 2 BW. Deze aansprakelijkheid is in hoofdzaak gebaseerd op de plicht van de ouders om hun kinderen een passende opvoeding te geven en er voldoende toezicht op te houden. Zoals hiervoor reeds is aangehaald, kan een slachtoffer dat schade ondervindt ten gevolge van een onrechtmatige daad van een schuldbekwame minderjarige, die minderjarige persoonlijk aanspreken op grond van artikel 1382 BW. Omdat een minderjarige doorgaans niet erg vermogend is, zal het slachtoffer er vaak voor kiezen om daarnaast ook een schadevergoeding te vorderen van de ouders.

Opdat ouders aansprakelijk kunnen worden gesteld voor schadeverwekkende handelingen van hun minderjarige kinderen, moeten al de volgende elementen worden aangetoond:

- de hoedanigheid van ouder;
- een minderjarige kind;
- een objectief onrechtmatige daad;
- de minderjarige heeft schade berokkend aan een derde.

Is dit het geval, dan worden de ouders vermoed aansprakelijk te zijn. De ouders kunnen enkel aan hun aansprakelijkheid ontsnappen door het tegenbewijs te leveren van een goede opvoeding én een goed toezicht op hun kinderen.

¹⁰ [Besluit van de Vlaamse regering van 17 december 2010 houdende de codificatie van het secundair onderwijs \(Codex Secundair Onderwijs\)](#)

¹¹ Bijlagen 1 tot en met 4 bij de mededeling “[Reglementaire aspecten van de organisatie van leerlingenstages in het voltijds gewoon secundair onderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs \(OV4\)](#)” (MLER_072).

¹² Decreet van 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van sommige personeelsleden van het gesubsidieerd onderwijs en de gesubsidieerde centra voor leerlingenbegeleiding, art. 17bis, §2

2.1.11 Hoedanigheid van ouder

De persoon die aangesproken wordt, moet 'juridisch' ouder zijn. De ouderaansprakelijkheid geldt dus ook voor zij die een kind hebben geadopteerd. Meestal zal er ook een biologisch afstammingsverband zijn tussen het kind en de ouders.

Indien het gaat om een koppel van hetzelfde geslacht, is de meemoeder of -vader slechts aansprakelijk als ouder indien hij/zij het kind geadopteerd heeft. Indien hij/zij het kind niet geadopteerd heeft, kan hij/zij wel nog steeds aansprakelijk gesteld worden op grond van artikel 1382 BW wanneer de daar geldende toepassingsvoorwaarden vervuld zijn (fout, schade en oorzakelijk verband).

Beide ouders blijven aansprakelijk voor de goede opvoeding van en het toezicht op hun kinderen, ook in geval zij feitelijk of uit het echt zijn gescheiden. Zelfs indien het kind bij geen van beide ouders verblijft, blijft het vermoeden van de ouderlijke aansprakelijkheid overeind staan. Iedere ouder heeft echter de mogelijkheid om het aansprakelijkheidsvermoeden te weerleggen.

Beide ouders zijn in solidum aansprakelijk. Dit betekent dat het slachtoffer één van beide ouders kan aanspreken voor de vergoeding van de volledige schade (ook al is een deel van de schade te wijten aan de andere ouder). De aangesproken ouder kan dan hetgeen hij teveel betaald heeft in vergelijking tot zijn aandeel in de aansprakelijkheid, terugvorderen van de andere ouder.

2.1.12 Minderjarig kind

Ouders kunnen enkel aansprakelijk gesteld worden voor schade veroorzaakt door hun kind indien het op het tijdstip van de feiten jonger was dan 18 jaar.

Van zodra het kind de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt, kan het slachtoffer enkel nog de meerderjarige zelf aanspreken op grond van artikel 1382 BW (of de leraar of het schoolbestuur, zie punten 2.1 en 2.2).

2.1.13 Objectief onrechtmatige daad

Zoals hierboven aangegeven, moeten - opdat er sprake zou zijn van een fout - een onrechtmatige daad (objectief element) én schuldbequaamheid (subjectief element) aanwezig zijn.

Om een ouder aansprakelijk te stellen op grond van de ouderaansprakelijkheid, is echter enkel het bewijs van een onrechtmatige daad noodzakelijk. Dit wil zeggen dat een ouder aansprakelijk is, zelfs indien het kind schuldbequaam is (door zijn zeer jeugdige leeftijd of geestelijke toestand). Het subjectieve element speelt m.a.w. geen rol voor de toepassing van art. 1384, lid 2 BW. Door het wegvallen van het subjectieve element van het foutbegrip, geldt aldus enkel het vereiste van het onrechtmatig gedrag van de minderjarige.

Voorbeeld

Een kind dat een ander kind met stenen bekogelt of dat stiekem wegloopt van school en in de stad de ruiten van een huis ingooit, stelt een onrechtmatige gedraging, op basis waarvan zijn ouders kunnen worden aangesproken.

2.1.14 Schade aan een derde

Artikel 1384, lid 2 BW kan enkel ingeroepen worden door een derde. De ouderaansprakelijkheid kan dus niet ingeroepen worden door één van beide ouders of door het kind zelf.

Indien de schadelijder enkel het kind persoonlijk aansprakelijk stelt tot vergoeding van de geleden schade op grond van de artikelen 1382 en 1383 BW, kan het kind bijgevolg niet aan zijn aansprakelijkheid trachten te ontsnappen door de schadelijder door te verwijzen naar zijn ouders. De ouders en het kind kunnen in hun onderlinge relatie wel een beroep doen op de artikelen 1382 en 1383 BW (zie punt 1).

Voorbeeld

De ouders van een kind zijn gescheiden en wonen niet ver van elkaar. Gedurende de tijd dat het kind bij de moeder verblijft, bekrast het de auto van de vader. De vader kan zich niet op de ouder-aansprakelijkheid beroepen om zijn ex-echtgenote aan te spreken. Hij kan haar en zijn kind wel aanspreken op basis van art. 1382 en 1383 BW en hen een persoonlijke aansprakelijkheid aanwrijven.

2.1.15 Tegenbewijs

Indien het slachtoffer bovenstaande 4 elementen kan aantonen, zullen de ouders vermoed worden aansprakelijk te zijn voor de door hun kind veroorzaakte schade. Ze kunnen echter toch nog aan aansprakelijkheid ontsnappen indien ze het aansprakelijkheidsvermoeden kunnen weerleggen door cumulatief aan te tonen dat ze voldoende toezicht hebben uitgeoefend én hun kind een goede opvoeding hebben gegeven. Het gaat dus om een dubbel tegenbewijs.

Van een ouder kan geen absoluut en voortdurend toezicht worden verwacht. Elementen die een rol kunnen spelen zijn de leeftijd, het sociale milieu waartoe de minderjarige behoort, zijn karakter, voorgeschiedenis ... De leeftijd van het kind is één van de belangrijkste beoordelingselementen. Hoe jonger het kind is, hoe meer toezicht vereist zal zijn.

Als het kind zich op school bevindt, is het voor een ouder onmogelijk om toezicht uit te oefenen. De toezichtverplichting wordt op dat moment overgedragen op de school, zodat aan de ouders geen gebrek aan toezicht kan verweten worden wanneer hun kind op school schade veroorzaakt. Om de ouderlijke aansprakelijkheid te weerleggen, zullen de ouders echter ook moeten kunnen aantonen dat zij niet tekortgeschoten zijn in de opvoeding van hun kind. Indien het schadeverwekkende gedrag te wijten is aan een slechte opvoeding, zullen de ouders aansprakelijk worden gesteld, ook al heeft het schadeverwekkende feit zich voorgedaan om een tijdstip waarop de ouders geen toezicht konden uitoefenen op hun kind, bv. op school.

De rechtspraak stelt voorop dat de verplichting tot goede opvoeding op een menselijke en redelijke wijze moet worden beoordeeld. Bij de beoordeling moet rekening worden gehouden met verschillende concrete factoren zoals de leeftijd, de aard van de gedraging, een karakterstoornis bij het kind, het inroepen van gespecialiseerde hulp ...

Voorbeeld

Een karaktergestoord en opstandig kind pleegt een carjacking met geweld. Het bewijs van goede opvoeding werd aanvaard doordat de ouders beroep hebben gedaan op gespecialiseerde hulp om het kind te begeleiden.

Voorbeeld

Wanneer een kind een ernstig feit pleegt, kunnen ouders trachten aan te tonen dat zij het kind een goede opvoeding hebben gegeven door erop te wijzen dat het om een éénmalig feit ging, dat het kind geen problematische voorgeschiedenis had en dat de andere kinderen in het gezin een voor-

beeldig gedrag vertonen. In dat geval kan het slachtoffer geen schadevergoeding bekomen van de ouders, maar kan het wel de dader persoonlijk aansprakelijk stellen op grond van artikel 1382 BW.

Het feit dat men het kind onderwijs laat volgen, is volgens rechtspraak niet voldoende als bewijs van een goede opvoeding. De ouders kunnen wel aan aansprakelijkheid ontsnappen, indien ze kunnen aantonen dat ze hun kind de fundamentele morele waarden hebben bijgebracht.

Als de ouders er niet in slagen het dubbele tegenbewijs van goede opvoeding en toezicht te leveren, kunnen ze nog trachten hun aansprakelijkheid te beperken door aan te tonen dat de schade deels te wijten is aan het slachtoffer zelf of een derde. In dat geval zal de aansprakelijkheid verdeeld worden tussen de ouders en de andere aansprakelijken.

De financiële gevolgen van een vastgestelde aansprakelijkheid kunnen zowel voor de ouders als voor het kind beperkt worden door een gezinspolis. Deze dekt normaal gezien zowel de ouderlijke aansprakelijkheid als de persoonlijke foutaansprakelijkheid van het kind. Aansprakelijkheid en hiervoor verzekerd zijn, zijn twee onderscheiden dingen. De eerste vraag die rijst, is of iemand aansprakelijk is. De vraag naar de verzekering komt pas in tweede orde, wanneer die persoon effectief aansprakelijk blijkt te zijn.

Aansprakelijkheid van en voor vrijwilligers

Voor vrijwilligers is er een specifieke aansprakelijkheidsregeling in het leven geroepen, die hen een grote mate van bescherming biedt.¹³ Zij genieten dezelfde bescherming als werknemers (zie punt 2.2.4). Het is de vrijwilligersorganisatie zelf (hier de vzw-schoolbestuur die met vrijwilligers werkt) die de burgerlijke aansprakelijkheid zal dragen. De organisatie is aansprakelijk voor de schade die vrijwilligers veroorzaken bij de uitvoering van hun opdracht, behalve in geval van bedrog, zware fout of eerder gewoonlijk dan toevallig voorkomende lichte fout van de vrijwilliger. Indien de organisatie een andere aansprakelijkheidsregeling vastlegt, die nadeliger uitvalt voor de vrijwilliger, is deze nietig. De organisatie dient voor haar burgerlijke aansprakelijkheid t.a.v. vrijwilligers verplicht een verzekering af te sluiten.

Meer informatie over de vrijwilligerswet en de hierin opgenomen aansprakelijkheidsregeling is terug te vinden op onze [website](#).

Aansprakelijkheid voor zaken

Art. 1384, lid 1 BW bepaalt dat iedere persoon aansprakelijk is voor de schade die wordt veroorzaakt door zaken die hij onder zijn bewaring heeft.

Opdat er sprake zou zijn van een zaakaansprakelijkheid, moet het gaan om een zaak die een gebrek vertoont. Het kan hierbij zowel gaan om roerende als onroerende goederen. Het moet wel gaan om een levensloze zaak.

Een zaak is gebrekkig indien ze een abnormaal kenmerk vertoont en ze dus ongeschikt is voor het normaal gebruik waartoe ze bestemd is of ze niet beantwoordt aan de normaal gestelde maatschappelijke verwachtingen.

¹³ Wet van 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers.

Enkele voorbeelden van zaken die een gebrek vertonen:

- Een boom op de speelplaats vertoont tekenen van verrotting, die uitwendig niet zichtbaar zijn. Indien deze boom door een windstoot omvalt, kan hij goederen beschadigen en mensen verwonden.
- De kop van een hamer zit los op de steel. Bij gebruik van de hamer kan de kop loskomen en schade aanrichten.
- Een zwaar beladen opbergrek in het magazijn is niet aan de muur verankerd. Het staat wankel op zijn poten en dreigt om te vallen.
- Een stopcontact in de keuken wordt vrij intensief en soms wat ruw gebruikt. De wandcontactdoos zit los, waardoor stroomvoerende geleiders genaakbaar zijn. Er dreigt elektrocutiegevaar voor wie dit stopcontact gebruikt.
- Leerlingen houtbewerking installeren een kast in het directielokaal. Ze vergeten enkele schroeven aan te draaien, waardoor een deur op gevaarlijke wijze los kan komen als je ze opent.
- Eén van de veiligheidshelmen voor de leerlingen vertoont een barstje. Deze helm biedt niet de bescherming die een leerling ervan mag verwachten.
- De school heeft op een werf een steiger in gebruik. De steiger is reglementair volkomen in orde, maar door het stormweer tijdens het weekend is de steiger beschadigd, waardoor hij onvoldoende stabiel is.
- In een zandbak van een kleuterschool zijn glasscherven verzeild geraakt, waardoor de kleuters er niet veilig meer kunnen spelen.

Enkel de bewaarder van de zaak kan worden aangesproken. Een bewaarder is hij die voor eigen rekening de zaak gebruikt, ervan geniet of ze behoudt, met het recht of de macht er toezicht, leiding of controle op uit te oefenen. Zonder deze definitie tot op het bot uit te spitten, is het belangrijk te onthouden dat de mogelijkheid om toezicht, leiding of controle uit te oefenen cruciaal is. Het gebruik, het genot of het behoud van de zaak is daar slechts een gevolg van.

Met toezicht, leiding of controle wordt bedoeld dat de bewaarder een feitelijk meesterschap over de zaak heeft. Hij is niet noodzakelijk de eigenaar van de zaak. Het feitelijk meesterschap is doorslaggevend. De bewaarder moet hierbij wel de zaak voor eigen (en dus niet voor andermans) rekening aanwenden. In elk van de voornoemde voorbeelden is het schoolbestuur de bewaarder van de gebrekkige zaak.

De oorsprong van het gebrek, evenals de aard van het gebrek doen er niet toe. Het is dus van geen belang op welke wijze het gebrek is ontstaan, noch of het gebrek zichtbaar of verborgen is. Het gebrek hoeft niet door de fout van het schoolbestuur ontstaan te zijn. Het maakt dus niet uit dat de inwendige verrotting van de boom of de instabiliteit van de steiger te wijten zijn aan natuurelementen buiten de wil van het schoolbestuur. Het maakt evenmin uit dat het gebrek te wijten is aan normale slijtage of intensief gebruik, zoals in het voorbeeld van de hamer, het stopcontact of de veiligheidshelm, of aan nalatigheid, zoals in het voorbeeld van het opbergrek en de directiekast. Zo ook blijft de zandbak een gebrekkige zaak, ook al zijn de glasscherven erin verzeild geraakt door toedoen van buitenstaanders, bv. tieners die na een fuif de zandbak als vuilbak hebben gebruikt.

Het is dus belangrijk dat het schoolbestuur het risico van de zaakaansprakelijkheid probeert te voorkomen door goed onderhoud en regelmatige controles. Zaken die een gebrek vertonen, worden hersteld of verwijderd.

Het schoolbestuur is gehouden de schadelijder te vergoeden indien deze laatste kan aantonen dat zonder de gebrekkige zaak de schade zich niet zo zou hebben voorgedaan zoals ze zich in concreto

heeft voorgedaan of dat met andere woorden zonder de gebrekkige zaak de schade niet, of niet op dezelfde manier zou zijn ontstaan.

Productaansprakelijkheid

De wet van 25 februari 1991 betreffende de aansprakelijkheid voor producten met gebreken verklaart de producent aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door een gebrek in zijn product.

“Producten” zijn steeds zelf gemaakt. Hierin onderscheiden ze zich van “zaken” (zie punt 2.5), die niet noodzakelijk zelf gemaakt zijn.

2.1.16 Aansprakelijkheid van het schoolbestuur als producent

Indien leerlingen een product realiseren, bv. tijdens de lessen praktijk, dan is het schoolbestuur als producent van dit product aansprakelijk voor de schade die door een gebrek in dit product is veroorzaakt.

Enkele voorbeelden van schade die ontstaat door een gebrek in een product:

- Leerlingen van het studiegebied Mechanica-Elektriciteit maken een aanhangwagen. De aanhangwagen wordt tegen betaling geleverd aan een klant. Tijdens het gebruik van de aanhangwagen komt een wiel los en beschadigt een geparkeerde auto.
- Leerlingen van het studiegebied Hout maken stoelen. Deze stoelen worden tegen betaling geleverd aan een klant. Tijdens het gebruik van één van de stoelen breekt een poot af, waardoor de klant valt en zich verwondt.

In elk van deze gevallen wordt het schoolbestuur vermoed aansprakelijk te zijn voor de schade die veroorzaakt wordt door een gebrek in het product. Het gaat hierbij om een kwalitatieve en dus foutloze aansprakelijkheid. De benadeelde hoeft niet aan te tonen dat het schoolbestuur als producent een fout heeft gemaakt. Het is voldoende dat de hij aantoont dat het schoolbestuur de producent is, dat het product een gebrek vertoont, dat er schade is veroorzaakt, en dat er een causaal verband is tussen het gebrek en de geleden schade.

De wet voorziet voor de producent in de mogelijkheid om in een aantal gevallen zijn aansprakelijkheid voor de schade die ontstaan is door een gebrek in een product, te weerleggen.

Meer bepaald is het schoolbestuur niet aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door een gebrek aan het product, indien één van de volgende elementen bewezen worden:

- het schoolbestuur heeft het bewuste product niet in het verkeer gebracht;
- het gebrek dat de schade heeft veroorzaakt, bestond niet op het tijdstip waarop het product in het verkeer werd gebracht, of later is ontstaan;
- het product is niet vervaardigd voor de verkoop of voor enige ander vorm van verspreiding met een economisch doel van het schoolbestuur, en is evenmin vervaardigd of verspreid in het kader van de uitoefening van zijn beroep (beide condities moeten gelijktijdig vervuld zijn);
- het gebrek is een gevolg van het feit dat het product in overeenstemming is met dwingende overheidsvoorschriften;
- op grond van de stand van de wetenschappelijke en technische kennis op het tijdstip waarop het product in het verkeer gebracht werd, was het onmogelijk het bestaan van het gebrek te ontdekken;

- het gebrek is te wijten aan het ontwerp van het product of aan de onderrichtingen die door de producent van het product zijn verstrekt, terwijl het schoolbestuur enkel een onderdeel of een grondstof voor het product geleverd heeft.

2.1.17 Wat is een gebrekkig product?

Een product is gebrekkig wanneer het niet de veiligheid biedt die gebruiker gerechtigd is te verwachten.

Daarbij moet men alle omstandigheden in aanmerking nemen, met name:

- de presentatie van het product, waaronder onder meer blijkt waartoe het product dient en hoe het normaal gebruikt wordt;
- het normaal gebruik van het product, maar ook het gebruik dat redelijkerwijze voorzien kan worden;
- het tijdstip waarop het product in het verkeer is gebracht en de veroudering die daarmee gepaard kan gaan.

Een product mag niet als gebrekkig worden beschouwd louter en alleen omdat achteraf een beter product in het verkeer is gebracht.

2.1.18 Beperken of uitsluiten van de aansprakelijkheid

Het schoolbestuur kan zijn aansprakelijkheid voor een gebrek in een product niet bij overeenkomst uitsluiten of beperken. Het schoolbestuur kan dus bijvoorbeeld niet bij de levering van het product aan een klant een document overhandigen waarin gesteld wordt dat het schoolbestuur niet aansprakelijk is voor schade die het gevolg zou zijn van een gebrek in het product.

Indien de schade niet alleen wordt veroorzaakt door een gebrek in het product, maar ook toedoen van een derde (i.c. een andere persoon dan het schoolbestuur en de benadeelde), kan de aansprakelijkheid ten aanzien van de benadeelde niet uitgesloten of beperkt worden. De producent kan zich wel verhalen op die derde indien hij een fout in hoofde van die derde kan bewijzen.

Een rechter kan de aansprakelijkheid van het schoolbestuur echter wel uitsluiten of beperken als de schade niet alleen veroorzaakt wordt door een gebrek in het product, maar ook door een fout van de benadeelde zelf.

Aansprakelijkheid voor dieren

Op basis van art 1385 BW is de eigenaar van een dier of de bewaarder van het dier aansprakelijk voor de schade die het dier aanricht.

Enkel dieren die een bewaarder kunnen hebben, worden gevat door dit artikel, bv. huisdieren, gezelschapsdieren, circUSDieren, dieren in kwekerijen, ...

Landbouwscholen die dieren in eigendom hebben, kunnen aansprakelijk gesteld worden voor de schade die deze dieren veroorzaken. Deze aansprakelijkheid geldt eveneens voor dieren die men niet in eigendom, maar wel in gebruik heeft. Indien bijvoorbeeld de teeltleider zich bedient van een paard dat eigendom is van een landbouwer uit de buurt, waarmee de school samenwerkt, en het paard berokkent schade terwijl het onder de hoede van de teeltleider stond, dan berust de burgerlijke aansprakelijkheid daarvoor bij de werkgever van deze teeltleider, met name het schoolbestuur.

De aansprakelijkheid voor het dier geldt ook indien het dier verdwaald of ontsnapt is. Indien bijvoorbeeld een leerling de controle over een dier verliest, dan kan het schoolbestuur aansprakelijk gesteld worden voor alle schade die het ontsnapte dier aanricht.

De benadeelde moet geen fout in hoofde van de eigenaar/bewaarder van het dier kunnen bewijzen. Dit heeft tot gevolg dat de eigenaar/bewaarder van het dier niet aan zijn aansprakelijkheid kan ontkomen door aan te tonen dat hem geen fout treft. Hij is dus steeds aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door het dier dat onder zijn hoede staat.

Aansprakelijkheid voor gebouwen

Art. 1386 BW bepaalt dat de eigenaar van het gebouw aansprakelijk is voor de schade die door de instorting ervan wordt veroorzaakt, wanneer deze te wijten is aan verzuim van onderhoud of aan een gebrek in de bouw.

Er is sprake van een gebouw wanneer het gaat om een constructie die door de mens is opgericht en die op duurzame wijze met de grond verbonden is. Een podium bijvoorbeeld is, net zoals een caravan, geen gebouw omdat het verplaatsbaar is.

Om een beroep te doen op artikel 1386 BW hoeft een gebouw niet volledig te zijn ingestort. Een gedeeltelijk instorting (bv. een schouw die naar beneden valt) kan ook. Soms ontstaan hierdoor discussies en rijst de vraag of het om een gebrekkige zaak (zie punt 2.6) dan wel om een ingestort gebouw gaat. Sommigen bijvoorbeeld zijn van oordeel dat vallende dakpannen niet maken dat er sprake is van een ingestort gebouw. Anderen daarentegen beschouwen deze gedeeltelijk instorting van het gebouw, hoe klein ook, als voldoende om art. 1386 BW toe te passen.

Wanneer de schade van de instorting te wijten is aan verzuim van onderhoud of aan een gebrek in de bouw, is de eigenaar van het gebouw aansprakelijk. Het is voldoende dat de benadeelde één van beide oorzaken kan aantonen. Hij moet bijkomend geen fout in hoofde van de eigenaar aantonen. De hoedanigheid van eigenaar is voldoende om aansprakelijk te worden gesteld.

Enkel de eigenaar van het gebouw kan worden aangesproken. Een bewaarder van het gebouw (bv. een huurder of erfpachter) kan, indien hij niet over het eigendomsrecht beschikt, niet worden aangesproken.

3 Burgerlijke aansprakelijkheid van de leden van de raad van bestuur

Als aansteller van zijn werknemers is het schoolbestuur burgerlijk aansprakelijk voor de daden die de leden van de hiërarchische lijn stellen in uitvoering van hun opdracht (zie punt 2.2). Voor de bestuurders is de burgerlijke aansprakelijkheid echter op een andere wijze geregeld.

Wettelijk zijn de verplichtingen van de bestuurders niet omschreven. In de praktijk hoort de bestuurder alles te doen wat in het belang is van het schoolbestuur. De bestuurder is niet verplicht om een bepaald resultaat te behalen, maar is wel verplicht om alle nodige zorg, vakkennis en toewijding in te zetten. Uiteraard heeft de bestuurder een zekere beoordelingsruimte, in functie van de beleidsopties van het schoolbestuur. Alleen manifest onredelijke beslissingen kunnen aanleiding geven tot aansprakelijkheid.

Uit de rechtspraak geven we enkele voorbeelden van bestuursfouten:

- systematisch afwezig zijn op vergaderingen van de Raad van Bestuur;
- onvoldoende toezicht houden op de prestaties van het Dagelijks Bestuur of van andere gevolmachtigden;
- wettelijk verplichte verzekeringen niet aangaan (bijvoorbeeld brandverzekering);
- overeenkomsten sluiten tegen manifest ongunstige voorwaarden;
- inbare schulden niet invorderen (bijvoorbeeld leerlingenrekeningen);
- nog niet vervallen schulden betalen;
- onvoorzichtig zijn bij het plaatsen van de gelden;
- contracten met personeelsleden of klanten zonder reden verbreken, waardoor die aanspraak kunnen maken op zeer hoge schadevergoedingen;
- systematisch, voortdurend of in belangrijke mate tolereren dat het schoolbestuur buiten zijn statutaire doelstellingen gaat;
- nalatig zijn bij het vervullen van de wettelijke formaliteiten van de vzw;
- medewerkers vergoeden voor prestaties zonder fiscale en/of sociale bijdragen te betalen (“zwartwerk”);
- verlieslatende activiteiten op een kennelijk onredelijke manier voortzetten;
- toelaten dat de vzw buiten haar wettelijke specialiteit gaat, door bijvoorbeeld systematisch handel te drijven als hoofdactiviteit;
- gelden of goederen van het schoolbestuur stelen of verduisteren;
- subsidies voor andere doeleinden gebruiken dan waarvoor ze zijn toegekend;
- een evenement organiseren zonder Sabam te betalen;
- nalaten op akten, facturen, aankondigingen, bekendmakingen of andere stukken van het schoolbestuur de wettelijk verplichte vermeldingen op te nemen¹⁴;
- de boekhoudkundige verplichtingen die voor vzw’s gelden, niet naleven¹⁵.

In onze mededeling “[Vereniging zonder winstoogmerk](#)” (M-2004-016) lichten we in detail toe hoe de aansprakelijkheid van de bestuurders van de vzw geregeld is.

¹⁴ Vzw-wet, art. 11.

¹⁵ *Voor de grote en de zeer grote vzw’s*: koninklijk besluit van 19 december 2003 betreffende de boekhoudkundige verplichtingen en de openbaarmaking van de jaarrekening van bepaalde verenigingen zonder winstoogmerk, internationale verenigingen zonder winstoogmerk en stichtingen, Belgisch Staatsblad, 30 december 2003.

Voor de kleine vzw’s: koninklijk besluit van 26 juni 2003 betreffende de vereenvoudigde boekhouding van bepaalde verenigingen zonder winstoogmerk, stichtingen internationale en verenigingen zonder winstoogmerk, Belgisch Staatsblad, 11 juli 2003.

Deel II - Strafrechtelijke aansprakelijkheid

4 Wat is strafrechtelijke aansprakelijkheid?

Onderscheid tussen burgerlijke en strafrechtelijke aansprakelijkheid

Burgerlijke aansprakelijkheid houdt in dat een natuurlijke persoon of een rechtspersoon die door zijn fout schade veroorzaakt heeft aan een ander, er toe gehouden is de schadelijder te vergoeden voor diens schade. Burgerlijke aansprakelijkheid leidt dus tot het herstel of de vergoeding van de schade.

Strafrechtelijke aansprakelijkheid¹⁶ daarentegen houdt in dat een natuurlijke persoon of een rechtspersoon door de overheid gesanctioneerd kan worden als hij de strafwet overtreedt. Strafrechtelijke aansprakelijkheid leidt dus tot de bestraffing van de dader.

Voor strafrechtelijke aansprakelijkheid is het niet vereist dat er schade of een ongeval is. De loutere inbreuk volstaat. Indien echter met een strafrechtelijke inbreuk schade gepaard gaat, kan de dader uiteraard ook burgerlijk aansprakelijk gesteld worden. In dat geval kan de strafrechtelijke inbreuk uitgelegd worden als de fout die de schade veroorzaakte.

Voorbeelden van strafrechtelijke aansprakelijkheid

De strafrechtelijke bepalingen in onze wetgeving zijn legio. We geven enkele voorbeelden van inbreuken die in een schoolcontext kunnen voorkomen en die aanleiding kunnen geven tot strafrechtelijke aansprakelijkheid:

- een leerling duwt een medeleerling op school moedwillig van een trap;
- de leerlingen van het laatste jaar organiseren een fuif zonder de vergoeding aan Sabam te betalen;
- een leerling verschaft zich met bedrieglijk oogmerk toegang tot administratieve documenten in een beveiligde zone op het schoolnetwerk;
- het schoolbestuur verkoopt adresgegevens van leerlingen aan een commerciële firma;
- een personeelslid pest een collega;
- een leraar heeft een seksuele verhouding met een leerling jonger dan zestien jaar;
- een leraar deelt drugs op school;
- de boekhouder verduistert gelden van het schoolbestuur;
- het schoolbestuur heeft geen rechtsgeldig arbeidsreglement;
- het schoolbestuur betaalt medewerkers zonder de nodige, juiste en volledige fiscale en/of sociale bijdragen te betalen;
- ...

¹⁶ Sommige bronnen hanteren de term “strafrechtelijke verantwoordelijkheid”. We kiezen de term “strafrechtelijke aansprakelijkheid”, omdat deze beter aansluit bij de betekenis dat de betrokkene juridisch “aangesproken” kan worden voor zijn gedrag. Zie Vansweevelt Thierry, Weyts Britt, Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht, Intersentia Antwerpen - Oxford, 2009, randnummer 42.

5 Strafrechtelijke aansprakelijkheid met betrekking tot het welzijnsbeleid

Gezien de specifieke aard van de strafrechtelijke aansprakelijkheid inzake het welzijnsbeleid en het belang hiervan voor scholen, gaan we op deze materie wat dieper in.

Inbreuken op het welzijnsbeleid

Een aantal inbreuken op het welzijnsbeleid, zoals vastgelegd in de wet welzijn op het werk¹⁷, de Codex¹⁸ en het ARAB¹⁹, zijn als misdrijf strafrechtelijk sanctioneerbaar, bijvoorbeeld:

- een personeelslid pest een collega;
- een personeelslid stuurt regelmatig mails met seksueel getinte foto's naar een collega;
- de vertrouwenspersoon inzake de psychosociale belasting op het werk schendt het beroepsgeheim;
- een praktijkleraar gedooft dat praktijkleerlingen tijdens de les de collectieve beschermingsmiddelen (CBM) op een machine omzeilen of uitschakelen;
- de directie geeft het comité voor preventie en bescherming op het werk (CPBW) niet de vereiste informatie of raadpleegt het comité niet als dat verplicht is;
- ...

Voor alle duidelijkheid beklemtonen we opnieuw dat strafrechtelijke aansprakelijkheid niet uitsluitend ontstaat als gevolg van schade of een arbeidsongeval. De loutere vaststelling van een inbreuk op de wet welzijn op het werk, de Codex of het ARAB door een bevoegde ambtenaar van Toezicht op het Welzijn op het Werk (doorgaans arbeidsinspectie genoemd) (TWW) kan volstaan.

Wie kan strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden voor inbreuken op het welzijnsbeleid?

5.1.1 Het schoolbestuur

Het schoolbestuur is als werkgever verantwoordelijk voor de structurele, planmatige aanpak van het welzijnsbeleid door middel van een dynamisch risicobeheersingssysteem (DRBS). Op basis van risicoanalyses neemt het schoolbestuur preventiemaatregelen en stelt het een globaal preventieplan (GPP) en een jaarlijks actieplan (JAP) op.

Aangezien het schoolbestuur verantwoordelijk is voor de implementatie van het welzijnsbeleid, stelt het sociaal strafwetboek het schoolbestuur strafrechtelijk aansprakelijk voor eventuele inbreuken op het welzijnsbeleid²⁰.

5.1.2 De leden van de hiërarchische lijn

De leden van de hiërarchische lijn zijn die werknemers die bevoegd zijn om leiding, opdrachten, instructies, ... te geven aan andere werknemers. Een personeelslid dat namens het schoolbestuur gezag uitoefent over andere werknemers, is vanuit die hoedanigheid als het ware “automatisch” lid van de hiërarchische lijn. Het is niet vereist dit personeelslid formeel “aan te stellen” tot lid van de hiërarchische lijn.

¹⁷ [Wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk](#), Belgisch Staatsblad, 18 september 1996.

¹⁸ [Codex over het welzijn op het werk](#).

¹⁹ [Algemeen reglement voor de arbeidsbescherming](#).

²⁰ [Sociaal strafwetboek, art. 117](#) e.v.

Op school dienen de directeur, de adjunct-directeur, de technisch adviseur-coördinator (TAC), de technisch-adviseur (TA), de coördinator dbso, de internaatsbeheerder, ... als leden van de hiërarchische lijn beschouwd te worden. Deze opsomming is niet exhaustief. Indien de school bijvoorbeeld over drie klusjesmannen beschikt, en één van hen heeft de leiding over de anderen en de bevoegdheid om hen opdrachten te geven, dan is deze persoon lid van de hiërarchische lijn.

Overeenkomstig de Codex²¹ zijn de leden van de hiërarchische lijn aangesteld om het welzijnsbeleid van het schoolbestuur ten uitvoer te brengen. Het sociaal strafwetboek stelt daarom de leden van de hiërarchische lijn strafrechtelijk medeaansprakelijk voor eventuele inbreuken op het welzijnsbeleid²².

De strafrechtelijke aansprakelijkheid van een lid van de hiërarchische lijn is uiteraard gerelateerd aan zijn bevoegdheid en aan zijn beslissingsniveau. Zo is bijvoorbeeld een TAC Hout niet *bevoegd* voor wat er zich in de keuken afspeelt en is het *beslissingsniveau* van een adjunct-directeur ondergeschikt aan dat van de directeur. Enkel voor inbreuken die zich situeren binnen zijn bevoegdheid en binnen zijn beslissingsniveau, kan een lid van de hiërarchische lijn strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden.

Ook de feitelijke omstandigheden van de inbreuk (ernst, risico's, blootstellingsduur, herhaling, frequentie, ...) spelen een grote rol bij het vastleggen van de strafrechtelijke aansprakelijkheid. Indien bijvoorbeeld een collectief beschermingsmiddel reeds maanden gedemonteerd is van een machine, dan weegt deze inbreuk zwaarder door dan wanneer dit beschermingsmiddel pas sedert vanmorgen ontbreekt.

5.1.3 Praktijkleraren (PV, KV, BGV)

Een leraar praktische vakken (PV), kunstvakken (KV) of beroepsgerichte vorming (BGV) - hierna kortweg praktijkleraar genoemd - oefent toezicht uit op leerlingen die een vorm van arbeid verrichten. Leerlingen die arbeid verrichten, worden gelijkgesteld met werknemers. Hieruit volgt dat een praktijkleraar gezag uitoefent over (gelijkgestelde) werknemers. In die hoedanigheid is hij lid van de hiërarchische lijn.

Een leraar algemene vakken daarentegen maakt geen deel uit van de hiërarchische lijn, aangezien hij toezicht uitoefent op 'gewone' leerlingen en niet op leerlingen die als (gelijkgestelde) werknemers arbeid verrichten.

Het feit dat de praktijkleraar tijdens de praktijkles lid is van de hiërarchische lijn ten aanzien van de leerlingen die een vorm van arbeid verrichten, brengt met zich mee dat de praktijkleraar strafrechtelijk medeaansprakelijk gesteld kan worden voor inbreuken op de veiligheid tijdens de praktijkles.

Hetzelfde geldt voor het personeelslid dat toezicht uitoefent op leerlingen die binnen de operationele bedrijfs-omgeving van de school - en dus buiten de praktijklokalen - werkzaamheden verrichten. Het schoolbestuur en het toezichthoudend personeelslid kunnen strafrechtelijk aansprakelijk

²¹ Koninklijk besluit van 27 maart 1998 betreffende het beleid inzake het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk (Belgisch Staatsblad, 31 maart 1998), hierna KB Beleid genoemd, art. 13.

Zie <http://www.werk.belgie.be/WorkArea/downloadasset.aspx?id=2140>.

²² Sociaal strafwetboek, art. 117 e.v.

gesteld worden. Bij ontstentenis van toezicht is het niet uitgesloten dat het lid van de hiërarchische lijn dat belast is met de organisatie van het toezicht, medeaansprakelijk gesteld wordt.

Ter illustratie geven we enkele concrete voorbeelden van mogelijke inbreuken tijdens de praktijklessen die tot de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de toezichthoudende praktijkleraar kunnen leiden:

- een hopeloos verouderde machine is wegens verscheidene inbreuken op de veiligheid dringend aan vervanging toe, maar wordt verder gebruikt; er wordt geen voorstel tot aankoop van een nieuwe machine bij het schoolbestuur ingediend, omdat daar toch geen geld voor is;
- tijdens werkzaamheden aan de elektrische bedrijfsinstallatie van de school krijgt een leerling een stroomstoot, maar hij komt er met de schrik van af; de oorzaak van het bijna-ongeval wordt echter blauwblauw gelaten, men werkt gewoon voort;
- de arbeidsmiddelen en de persoonlijke en collectieve beschermingsmiddelen die door de leerlingen tijdens de praktijklessen gebruikt worden, worden niet geregeld gecontroleerd en zo nodig hersteld of vervangen;
- nieuwe machines voor de praktijklessen worden besteld, geleverd en in dienst gesteld zonder het advies van de preventieadviseur in te winnen;
- leerlingen elektriciteit krijgen de opdracht om zelfstandig enkele wandcontactdozen te plaatsen in de mediatheek; het schoolbestuur heeft de betrokken leerlingen niet BA4 verklaard en de toezichthoudende praktijkleraar niet BA5 verklaard;
- een praktijkleraar gedooft dat leerlingen een collectief beschermingsmiddel (CBM) op een machine omzeilen of uitschakelen;
- de praktijkleraar verlaat gedurende enige tijd het lokaal waar praktijkleerlingen met gevaarlijke houtbewerkingsmachines werken;
- een leerling weigert mordicus de veiligheidsinstructies van een machine na te leven; de praktijkleraar laat hem ongestoord voortwerken.

Het onderscheid tussen het algemeen toezicht op leerlingen en het toezicht op leerlingen die een vorm van arbeid verrichten, kan als volgt schematisch voorgesteld worden:

	Leerlingen verrichten geen arbeid	Leerlingen verrich- ten arbeid
Kan het toezichthoudend personeelslid burgerlijk aansprakelijk gesteld worden?	Ja	Ja
Kan het toezichthoudend personeelslid strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden?	Neen	Ja

5.1.4 Andere werknemers van het schoolbestuur

Werknemers die niet tot de hiërarchische lijn behoren, zijn niet aangesteld om het welzijnsbeleid te implementeren. Wat het welzijnsbeleid betreft, dienen zij enkel de instructies van de werkgever en van de hiërarchische lijn na te leven²³.

Ze kunnen derhalve niet strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden voor inbreuken op het welzijnsbeleid (wet welzijn, de Codex of het ARAB). Bij gebeurlijke inbreuken op het welzijnsbeleid kunnen zij gesanctioneerd worden op basis van bepalingen in het arbeidsreglement. Ook de ontslagregeling²⁴ en de tuchtregeling²⁵ van het decreet rechtspositie zijn uiteraard van toepassing op gesubsidieerde personeelsleden.

5.1.5 De preventieadviseur

In tegenstelling tot een wijd verspreid vermoeden kan de preventieadviseur niet strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden voor inbreuken inzake preventie en bescherming.

De preventieadviseur oefent immers een adviesfunctie uit. Dit houdt in dat de preventieadviseur adviezen uitbrengt aan de persoon die belast is met de leiding van de instelling (bijvoorbeeld de directeur of de algemeen directeur). Niet de preventieadviseur, maar wel het schoolbestuur en de leden van de hiërarchische lijn zijn strafrechtelijk aansprakelijk voor de opvolging van de adviezen van de preventieadviseur.

Uiteraard kan de preventieadviseur wel burgerlijk aansprakelijk gesteld worden voor fouten die hij maakt bij het uitbrengen van een advies. In dat geval geldt de burgerlijke aansprakelijkheid van het schoolbestuur als aansteller van de preventieadviseur (zie punt 2.2).

5.1.6 De stagementor en de stagebegeleider

De stagementor oefent het dagelijks toezicht uit op de leerling-stagiair. De strafrechtelijke aansprakelijkheid die verbonden is aan het toezicht op de arbeidende leerling berust dus bij de stagementor en diens werkgever (de stagegever).

²³ Wet [welzijn op het werk](#), art. 6.

²⁴ [Decreet van 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van sommige personeelsleden van het gesubsidieerd onderwijs en de gesubsidieerde centra voor leerlingenbegeleiding](#), Belgisch Staatsblad, 27 maart 1991, art. 24 - 26.

²⁵ Idem, Hoofdstuk IX - Tuchtregeling.

Aangezien de stagebegeleider niet participeert in het instructieproces, kan hij niet strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden voor inbreuken op de veiligheid op de stageplaats. Indien hij echter zulke inbreuken vaststelt, dient hij deze aan de stagementor te melden en hem te verzoeken onmiddellijk het nodige te doen om aan deze inbreuken een einde te stellen. Indien de stagegever daar niet aan tegemoet komt, kan dit - afhankelijk van de ernst van de situatie - er toe leiden dat de stagebegeleider de stagiair onttrekt aan de stageplaats of dat het schoolbestuur de samenwerking met de stagegever beëindigt.

5.1.7 Overzicht

	Vatbaar voor burgerlijke aansprakelijkheid inzake schade?	Vatbaar voor strafrechtelijke aansprakelijkheid inzake welzijnsbeleid?
Schoolbestuur (vzw)	Ja	Ja
Leden van de hiërarchische lijn	Ja	Ja
Preventieadviseur	Ja	Neen
Andere personeelsleden	Ja	Neen
Stagegever (bedrijf of instelling)	Ja	Ja
Stagementor	Ja	Ja
Stagebegeleider	Ja	Neen
Stagiair	Ja	Neen

Mogelijke sancties voor inbreuken op het welzijnsbeleid

Het [Sociaal Strafwetboek](#) is van kracht sedert 1 juli 2011 en verzamelt alle inbreuken op het sociaal strafrecht.

Alle sancties inzake inbreuken op het welzijnsbeleid kunnen worden ondergebracht in drie niveaus. Geven ze aanleiding tot een arbeidsongeval dan worden ze ingedeeld in vier niveaus:

Sanctie	Administratieve geldboete	Strafrechtelijke geldboete	Gevangenisstraf
Niveau 1	Van € 10 tot € 100	—	—
Niveau 2	Van € 25 tot € 250	Van € 50 tot € 500	—
Niveau 3	Van € 50 tot € 500	Van € 100 tot € 1 000	—
Niveau 4	Van € 300 tot € 3 000	Van € 600 tot € 6 000	en/of Van 6 maanden tot 3 jaar

Op deze geldbedragen zijn de opdecimen van toepassing, wat inhoudt dat ze met **acht** vermenigvuldigd moeten worden.

Enkele voorbeelden van inbreuken op het welzijnsbeleid met de toepasselijke sancties:

Inbreuk	Niveau van de sanctie
De namen van de leden van het CPBW niet in het arbeidsreglement opnemen	1
Klachten van werknemers inzake geweld, pesterijen of ongewenst seksueel gedrag negeren	1
Het CPBW niet raadplegen of het CPBW geen informatie geven als dat voorgescreven is	2
Geen rechtsgeldig arbeidsreglement opmaken	2
In het arbeidsreglement geen verwijzing opnemen naar hulpverleners, verzorgingslokaal, verbandkist ...	2
Geen risicoanalyse inzake psychosociale belasting laten opmaken	2
Geen PAPsy aanstellen	2
Een inbreuk plegen op sommige bepalingen van de wet welzijn of de codex	3
Een inbreuk plegen inzake gevaarlijke stoffen en preparaten	3
Geen arbeidsongevallenverzekering aangaan	3
Geen CPBW oprichten	3 (*)
Zich schuldig maken aan daden van geweld, pesterijen of ongewenst seksueel gedrag op het werk <i>met een arbeidsongeval tot gevolg</i>	4
Geen einde maken aan feiten van geweld, pesterijen of ongewenst seksueel gedrag op het werk <i>met een arbeidsongeval tot gevolg</i>	4
Een inbreuk plegen op sommige bepalingen van de wet welzijn of de codex <i>met een arbeidsongeval tot gevolg</i>	4
Een inbreuk plegen inzake gevaarlijke stoffen en preparaten <i>met een arbeidsongeval tot gevolg</i>	4

(*) In dit geval moet de gebeurlijke geldboete vermenigvuldigd worden met het aantal werknemers waarvoor het CPBW opgericht had moeten worden (met een maximum van 100).

6 Strafrechtelijke aansprakelijkheid van de bestuurders en van de leden van de hiërarchische lijn

In welke mate kunnen natuurlijke personen zoals de bestuurders²⁶ of de leden van de hiërarchische lijn strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden voor misdrijven begaan in het kader van hun werkzaamheden voor het schoolbestuur?

Overeenkomstig [het strafwetboek](#) kan het schoolbestuur als rechtspersoon strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden voor misdrijven, voor zover deze misdrijven een intrinsiek verband hebben

²⁶ De leden van de raad van bestuur van de vzw die als schoolbestuur optreedt.

met de verwezenlijking van het doel of de waarneming van de belangen van het schoolbestuur, of voor rekening van het schoolbestuur gepleegd zijn.

Het is duidelijk dat een misdrijf dat door het schoolbestuur als rechtspersoon gepleegd wordt, uitsluitend concreet uitgevoerd kan worden door een natuurlijke persoon die binnen het schoolbestuur beslissingen neemt (bijvoorbeeld een bestuurder of een lid van de hiërarchische lijn).

In dat geval kan ofwel het schoolbestuur strafrechtelijk aansprakelijk gesteld worden, ofwel deze natuurlijke persoon, ofwel beide samen. Dat hangt af van het antwoord op twee vragen:

- is het misdrijf met opzet uitgevoerd?
- zo neen, wie van beide heeft de zwaarste fout begaan?

6.2 Strafrechtelijke aansprakelijkheid van natuurlijke personen bij een misdrijf dat opzettelijk gepleegd is

Indien het gaat om een misdrijf dat opzettelijk gepleegd wordt, zoals bijvoorbeeld het verduisteren van overheidssubsidies, dan kan de natuurlijke persoon die deze daad gesteld heeft, samen met het schoolbestuur veroordeeld worden.

Indien daarentegen het misdrijf weliswaar opzettelijk gepleegd is, maar buiten het kader van de verwezenlijking van het doel of de waarneming van de belangen van het schoolbestuur, en dus niet voor de rekening van het schoolbestuur, bestaat de mogelijkheid dat enkel de natuurlijke persoon veroordeeld wordt.

6.3 Strafrechtelijke aansprakelijkheid van natuurlijke personen bij een misdrijf dat niet opzettelijk gepleegd is

Indien het daarentegen gaat om een misdrijf dat niet opzettelijk gepleegd is, dan kan enkel degene die de zwaarste fout begaan heeft, veroordeeld worden. Dit houdt in dat ofwel de natuurlijke persoon, ofwel de rechtspersoon veroordeeld wordt, maar niet beide samen voor hetzelfde misdrijf.

Opdat de natuurlijke persoon het misdrijf zou kunnen toerekenen aan zijn schoolbestuur, is het vereist dat er een intrinsieke band bestaat tussen het misdrijf en het schoolbestuur. Met name moet het misdrijf een verband vertonen met de verwezenlijking van het doel of de waarneming van het belang van het schoolbestuur, of voor rekening van het schoolbestuur gepleegd zijn.

Voorbeeld

Een stagiair geraakte in een productie-eenheid gekneld in een machine, met lichamelijk letsel tot gevolg. De rechtbank oordeelde dat de machine volgens de bepalingen van het ARAB onvoldoende beveiligd was en achtte deze feiten bewezen.

De rechtbank sprak evenwel de CEO vrij, omdat niet op concrete wijze was aangetoond dat hij op enigerlei wijze bij deze feiten betrokken was (bijvoorbeeld door niet in een budget te voorzien voor veiligheidsmaatregelen voor de machines).

De rechtbank rekende de feiten wel toe aan de algemeen directeur van de vestiging en aan de vennootschap in wiens naam hij handelde. Als algemeen directeur beschikte hij immers over de volle en volledige beslissings- en handelingsbevoegdheid.

Wat het criterium van de zwaarste fout betreft, oordeelde de rechtbank dat er sprake was van een nalatige gedraging van de vennootschap (i.c. onvoldoende beveiliging van de machine) en dat haar

directeur niet voor eigen rekening of in individueel eigen belang had gehandeld. De handeling van de directeur moet daarom aan de vennootschap worden toegerekend. Om die reden wijst de rechtbank de zwaarste fout toe aan de onderneming, zodat de algemeen directeur vrijgesteld wordt van iedere bestraffing. Noteer dat de directeur niet werd vrijgesproken, maar enkel werd vrijgesteld van bestraffing.

Het is evenwel niet uitgesloten dat andere rechtbanken een andere redenering aankleven en de bedrijfsleiders zelf verantwoordelijk stellen, tenzij blijkt dat de vennootschap zeer uitdrukkelijk de beslissing genomen heeft om aldus te handelen.

Deel III - Samenvatting

7 Onderscheid tussen burgerlijke en strafrechtelijke aansprakelijkheid

Burgerlijke aansprakelijkheid	Strafrechtelijke aansprakelijkheid
De vordering wordt ingesteld door de schadelijder	De vordering wordt ingesteld door de overheid
De vordering is gericht op het herstellen of het vergoeden van de schade	De vordering is gericht op het bestraffen van de overtreder (geldboete, gevangenisstraf)
Schade, fout en causaal verband moeten aangetoond worden	Uitsluitend de fout moet aangetoond worden (er hoeft geen schade te zijn)
Als fout komen in aanmerking: • een overtreding van een wet of een reglement • een overtreding van de zorgvuldigheidsnorm • een nalatigheid of onvoorzichtigheid	Als fout komt in aanmerking: • een overtreding van een strafrechtelijke bepaling
De aansprakelijkheid kan zowel voor de eigen fout als voor andermans fout gelden	De aansprakelijkheid geldt uitsluitend voor de eigen fout
De aansprakelijkheid is verzekeraar	De aansprakelijkheid is NIET verzekeraar

Bijlage

- [MLER_040_B01_Wetsartikelen waarnaar verwezen wordt](#) (pdf)
 - Burgerlijk wetboek, art. 1382 - 1386 BW
 - Codex SO, art. 123/20
 - Vrijwilligerswet, art. 5 en 6, §1
 - Decreet rechtspositie, art. 17bis/1 en art. 17bis, §2
 - Arbeidsovereenkomstenwet, art. 18
 - KB Beleid, art. 13
 - Welzijnswet, art. 6